

Annelerin Problemlı İnternet Kullanımı ve Okul Öncesi Dönemdeki Çocuklarının Saldırđanlık Düzeylerinin İncelenmesi

Ali ÖZCAN¹, Fatma TEZEL ŞAHİN², Tuğba KANMAZ³

¹Pamukkale Üniversitesi, Kale Meslek Yüksekokulu, Denizli/Türkiye

<https://orcid.org/0000-0003-2589-0591>

²Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Ankara/Türkiye

<https://orcid.org/0000-0003-2098-2411>

³Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Emet Meslek Yüksekokulu, Kütahya/Türkiye

<https://orcid.org/0000-0003-0810-6304>

Email: aliozcan@pau.edu.tr, ftezel68@gmail.com, tugba.kanmaz@dpu.edu.tr

Türü: Araştırma Makalesi (Alındı: 01.07.2022 - Kabul: 07.12.2022)

Öz

Bu araştırmanın temel amacı okul öncesi dönemde çocuğu olan annelerin problemlı internet kullanımı ve çocuklarının saldırganlık düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Bu temel amaç doğrultusunda alt amaç olarak annelerin problemlı internet kullanımı ile çocuklarının saldırganlık düzeylerinin çeşitli demografik değişkenlere göre farklılıkların bulunup bulunmadığı araştırılmıştır. Bu çalışma genel tarama modellerinden ilişkişel tarama modeli özelliğine sahiptir. Araştırmanın örneklemini Denizli ili Pamukkale ve Merkezefendi İlçelerinde okul öncesi eğitime devam eden 36-72 aylık 208 çocuk ve anneleri oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplamak amacıyla Demografik Bilgi Formu, Problemlı İnternet Kullanım Ölçeği-Kısa Formu (PİKÖ-KF) ve Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme-30 Ölçeği (SYDD-30) kullanılmıştır. Annelerin problemlı internet kullanımı ile çocuklarının saldırganlık düzeyleri arasındaki ilişkiyi belirlemek için Pearson Momentler Çarpım Korelasyon Katsayısı analizi yapılmıştır. Annelerin problemlı internet kullanımı ile çocuklarının saldırganlık düzeylerinin çeşitli değişkenlere göre farklılığı incelenirken t testi ve tek yönlü varyans analizi (OneWay ANOVA) kullanılmıştır. Araştırma sonucunda annelerin problemlı internet kullanımı ile çocuklarının saldırganlık düzeyleri arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır.

Anahtar Sözcükler: Problemlı İnternet Kullanımı, Saldırđanlık, Okul Öncesi Dönem

Investigation of Problematic Internet Use of Mothers and Aggression Levels of Preschool Children

Abstract

The main purpose of this study is to examine the relationship between the problematic internet use of mothers with preschool children and their children's aggression levels. In line with this main purpose, it was investigated whether there were differences between the problematic internet use of mothers and the aggression levels of their children as a sub-purpose, according to various demographic variables. This study has the feature of relational screening model, which is one of the general screening models. The sample of the study consists of 208 children aged 36-72 months and their mothers who attend pre-school education in Pamukkale and Merkezefendi districts of Denizli. Demographic Information Form, Problematic Internet Use Questionnaire-Short Form (PIUQ-SF) and Social Competency and Behavior Evaluation-30 Scale (SCBE-30) were used to collect data in the study. Pearson Product Moments Correlation Coefficient analysis was conducted to determine the relationship between mothers' problematic internet use and their children's aggression levels. The t-test and one-way analysis of variance (OneWay ANOVA) were used to examine the differences between mothers' problematic internet use and their children's aggression levels according to various variables. As a result of the research, it was determined that there was a positive and significant relationship between the problematic internet use of mothers and the aggression levels of their children.

Keywords: Problematic Internet Use, Aggression, Pre-School Period

Giriş

Günümüzde insan yaşamının çok önemli bir parçası haline gelen teknoloji bireyleri ve toplumları birçok alanda hızlı bir değişim sürecine zorlamaktadır. Bu toplumsal değişim sürecinden toplumun en temel birimi olan aileler de etkilenmekte hem eşlerin kendi aralarında hem de çocukları arasında yaşadıkları etkileşimlerinin niteliği değişmektedir. Bugün aile içerisinde teknolojinin yeri, önemi, kullanımı geçmişe oranla çok daha üst düzeydedir. Dijital teknoloji bugün toplumda insan yaşamının her anında mevcuttur ve hayatın her yönünü etkilemektedir. Bilgisayar ve internetinde içinde yer aldığı teknoloji dünyasındaki baş döndürücü gelişmeler yaşanan zaman diliminin “Dijital Çağ” olarak adlandırılmasına neden olmuştur.

Günümüzde birçok gelişme ve yenilik ile birlikte teknoloji, insan yaşamının tüm alanını çevreleyen bir araç haline gelmiştir. We Are Social (2021) tarafından yayınlanan “Dijital 2021” adlı raporda; Dünya nüfusunun %66,6’sının telefona sahip olduğu, %59,5’inin internet kullanıcısı olduğu ve bir önceki yıla göre %7,3 artış gösterdiği görülmüştür. Aynı raporda dünya nüfusunun yüzde 53’ünün sosyal medya kullanıcısı olduğu ifade edilmektedir. Bu rakamın son bir yılda 490 milyon artarak yıllık %13’ten fazla büyüme sağladığı görülmektedir.

Yaşanılan Dijital Çağ’da tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de teknolojik aletlerin kullanımı artış göstermektedir. Türkiye İstatistik Kurumu’nun (TUİK) 2021’de gerçekleştirdiği hane halkı bilişim teknolojileri kullanım araştırması sonuçlarına göre 2021 yılında hanelerin %92’sinin evden internete erişim imkanına sahip olduğu tespit edilmiştir. Bu oran bir önceki yıl %90,7 olarak kayıtlara geçmiştir. 16-74 yaş aralığında internet kullanımı ise yüzde %82,6’ya ulaşmıştır. Bu oran, bir önceki yıl %79 olarak belirtilmiştir. Yine TUİK’in 2021 yılında yaptığı bir araştırmada, 6-15 yaş grubundaki çocukların internet kullanımı 2013 yılında %50,8 iken 2021 yılında %82,7’ye ulaşmıştır.

Teknoloji alanında gerçekleşen gelişmeler sonucunda teknolojinin aile yaşamının merkezinde yer almaya başladığı görülmektedir (Dworkin vd., 2018; Hertlein 2012). Bireylerin, sosyal desteğinin artması (McDaniel, vd., 2012) ve evden çalışabilme olanağı (Chesley, vd., 2013) gibi teknoloji kullanımlarından elde ettikleri önemli faydalara rağmen, araştırmalar mobil ve dijital teknolojiler kullanımdayken yüz yüze sosyal ilişkilerin bu durumdan olumsuz etkilenebileceğini vurgulamaktadır. Aile hayatında, anne baba ve çocuğun yaşam alanı içerisinde teknolojik araçların çok fazla olması nedeniyle aile üyelerinin etkileşimleri sırasında kısa kesintiler ile karşı karşıya kalmaları kaçınılmaz olmaktadır. Teknolojinin kontrolsüz, bilinçsiz ve sorunlu bir şekilde kullanımı sonucunda bireylerin ilişkilerinde kesintiler meydana getirmesi her bir bireyin yaşamını olumsuz bir şekilde etkilemektedir (Spada, 2014). Bireylerin teknolojiyi kontrolsüz bir şekilde kullanması sonucunda psikolojik, sosyal ve akademik yaşamı üzerinde olumsuz sonuçlar yaratması alan yazında “problemlili teknoloji kullanımı” olarak ele alınmaktadır. (Beard ve Wolf, 2001; Büyükaslan ve Kırık, 2013; Morahan-Martin ve Schumacher, 2000).

Teknoloji genellikle algıları, iletişimi ve davranışları sessizce etkileyerek insanın hayatında görünmez bir rol oynar (Tong, vd., 2016). Teknoloji kullanımının patolojik düzeylerini inceleyen araştırmalar, teknoloji kullanımının bireylerin arkadaşları ve aile üyeleriyle sorunlar yaşamaya başlayacak kadar yaygın hale gelebileceğini ortaya koymaktadır (Elphinston ve

Noller, 2011). Gerçekleştirilen son araştırmalar ile teknoloji kullanımının çocukların davranışları üzerindeki olumsuz etkisi tespit edilmiştir (McDaniel, 2019; McDaniel ve Coyne, 2016; McDaniel ve Radesky, 2018). Teknolojinin yoğun kullanımı sonucu oluşan davranış sorunları, çocuğun duygusal ve bedensel nedenlerden kaynaklanan iç çatışmalarını davranışlarına yansıtması sonucu gözlemlenebilir hale getirmesidir. Bireyin öz benliği ile çevresi arasında kurduğu ilişkide dengeyi kuramaması bir davranış sorunu olarak değerlendirilebilir (Öz, 1997:18). Çocukların davranış sorunlarından birisi saldırganlıktır. İnsanların gerçekleştirdiği sosyal bir olgu olan saldırganlık (Coie, vd., 1999), içeriğinde karmaşık ve ayrıntılı davranışları barındırmaktadır (Monks, vd., 2011). Bu nedenle literatürde çok çeşitli tanımları yapılmaktadır. Salırganlık ile ilgili çeşitli tanımlamalar yapılsa da araştırmacıların bu tanımlarda görüş birliğinde olduğu noktalar vardır. Genel olarak saldırganlık ile ilgili yapılan tanımlarda, bireyin kendisine zarar verme niyeti taşımayan masum bir kişiye acı çektirme veya zarar verme niyetiyle, kasıtlı olarak yaptığı davranışlar üzerinde durulmaktadır (Ersan, 2017).

Okul öncesi dönemdeki çocuklar arasındaki saldırgan davranışlar (Webster-Stratton, 2010), genetik-biyolojik sebeplerle açıklanabildiği gibi sosyal-duygusal ve çevresel nedenlerle de açıklanmaktadır (Lacourse vd., 2014; Mendes vd., 2009). Çocuğun yaşamındaki en önemli çevresel faktör ise çocuğa yaşantıları ile model olan ve çocuğun en çok etkileşimde bulunduğu ailesidir (Çağatay, 2003: 1). Aile üyeleri arasındaki iletişimin sağlıklı olması ebeveyn-çocuk ilişkisini güçlendirerek çocuğun iyi olma durumuna katkı sağlamaktadır (Broberg, 2012). Çocuğun gelişimi ve ruhsal sağlığına etkisi bakımından ebeveyn-çocuk ilişkisi incelendiğinde çocukların ebeveynleri ile kurduğu ilişkide yeterince destek alamamasının sosyal ve duygusal gelişimlerine ve psikolojik sağlıklarına ilişkin pek çok olumsuzluğa yol açtığı belirtilmektedir (Clayton, 2014). Okul öncesi dönemde ailesinden sosyal ve duygusal gelişimlerine yönelik yeterli destek alamayan çocuklar ilerleyen zamanlarda okul döneminde arkadaşlarıyla alay etme, takılma, zorbalık, saldırganlık gibi problemleri davranışlar gösterebilmektedir (Özbey ve Alisinanoğlu, 2009). Ebeveynin çocuğuyla kurduğu sağlıklı bir ilişki çocukları psikolojik ve davranışsal sorunlardan koruyan önemli bir bariyer görevi görmektedir (Bireda, 2018).

Gelişmekte olan mobil ve dijital teknolojiler artık ailelerin ve küçük çocukların günlük yaşamlarının bir parçası haline gelmiştir (Radesky, Schumacher ve Zuckerman, 2015). Her yaş grubundan birey, çok kısa süre içinde çok sayıda insana ulaşabilme, bilgi alabilme, boş zamanlarını eğlenerek doldurabilme gibi özelliklerinden dolayı interneti ve dijital teknolojiyi sıklıkla kullanmaktadır (Tufan-Yeniçikti, 2014; Vural ve Bat, 2010). Sınırsız internet içeriğine sahip tablet, telefon, bilgisayar gibi çok fonksiyonlu cihazlar, sosyal ilişkiler, çalışma hayatı, aile ilişkileri gibi insanların birbirleriyle etkileşim kurma biçimlerinde devrim yaratmıştır (Campbell, Ling ve Bayer, 2014; Katz ve Aakhus, 2002). Öyle ki bazı araştırmacılar etkileşimli dijital teknolojilerin Bronfenbrenner (1979)'in Ekolojik Sistem Kuramındaki mikrosistem düzeyinin bir parçası haline geldiğini savunmaktadır (McHale vd., 2009; Vaterlaus ve Tulane 2015; Vaterlaus vd., 2014).

Problemleri internet kullanımı ile ilgili ulusal literatürde çeşitli araştırmalar yapılmıştır. Bu araştırmalar problemleri internet kullanımını yalnızlık ve sosyal destek (Oktan, 2015), siber zorbalık (Ünver ve Zihni, 2017), sosyal kaygı (Doğan ve Tosun, 2016), özsaygı ve duygusal zeka (Reisoğlu, Gedik ve Göktaş, 2013), evlilik doyumu ve evlilik uyumu (Aylıkçı, 2018; Candemir Karaburç, 2017), kişilik özellikleri ve sosyal beceri (Yavuzarslan, 2017) vb. gibi çeşitli faktörlerle birlikte ele alan çalışmalardır. Bu araştırmalarda da ilköğretim öğrencileri,

ergenler, üniversite öğrencileri ve yetişkinler ile çalışılmıştır. Yurt dışında gerçekleştirilen birkaç çalışmada ebeveyn çocuk etkileşimini kesintiye uğratan problemlili teknoloji kullanımının çocuklarda daha az prososyal davranış, daha fazla sorunlu akran ilişkileri ve saldırganlık ile sonuçlanabileceği olasılığına vurgu yapılmıştır (McDaniel ve Radesky, 2018a; McDaniel ve Radesky, 2018b). Bu doğrultuda, annelerin problemlili internet kullanımı ile okul öncesi dönemdeki çocuklarının saldırganlık düzeyleri arasındaki ilişkinin incelendiği bu çalışmanın literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Çalışmanın amacı, bazı değişkenlere göre annelerin problemlili internet kullanımı ve çocuklarının saldırganlık düzeylerini ortaya koyarak annelerin problemlili internet kullanımı ile okul öncesi dönemdeki çocuklarının saldırganlık düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemektir.

Materyal ve Metod

Araştırmanın Modeli

Annelerin problemlili internet kullanımı ve okul öncesi dönemdeki çocuklarının saldırganlık düzeyleri arasındaki ilişkiyi bazı değişkenler açısından incelenmesi amaçlandığı için bu çalışmada ilişkiisel tarama modeli kullanılmıştır. Korelasyonel araştırmalarda değişkenler arasındaki ilişki tanımlandığı için korelasyonel araştırmalar aynı zamanda betimsel araştırmaların bir türü olarak değerlendirilir (Fraenkel ve Wallen, 2009). İlişkiisel tarama modelleri korelasyonel olarak da adlandırılır ve bu model iki ya da daha fazla değişken arasındaki ilişkileri belirlemek ve neden-sonuç ile ilgili ipuçları elde etmek amacıyla hizmet etmektedir (Büyüköztürk vd., 2018).

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini Denizli ilinde okul öncesi eğitime devam eden 36-72 aylık çocuklar ve anneleri oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise Denizli ili Pamukkale ve Merkezefendi İlçelerinde okul öncesi eğitime devam eden 36-72 aylık 208 çocuk ve annelerinden oluşmaktadır. Araştırmaya katılan çocukların %57,2'si kız, %42,8'i erkektir. Çocukların yaşlarına göre dağılımları incelendiğinde %22,5'inin üç yaş, %19,2'sinin dört yaş, %23,5'inin beş yaş ve %34,8'inin altı yaş grubunda yer aldığı görülmektedir. Çocukların annelerinin eğitim düzeyleri incelendiğinde %17,3'nün ilkokul mezunu, %18,2'nin ortaokul mezunu, %36,5'nin lise mezunu ve %28'nin üniversite mezunu olduğu belirlenmiştir. Araştırmaya katılan annelerin %24,5'nin çalıştığı, %75,5'nin ise çalışmadığı tespit edilmiştir.

Veri Toplama Araçları

Demografik Bilgi Formu

Araştırmaya katılan çocuklar ile annelerinin demografik bilgileri araştırmacılar tarafından hazırlanan "Demografik Bilgi Formu" ile toplanmıştır. Bu formda örnekleme alınan çocukların yaşları, cinsiyetleri, annelerinin öğrenim durumları vb. ile ilgili bilgiler yer almaktadır.

Problemlili İnternet Kullanımı Ölçeği-Kısa Form (PİKÖ-KF)

Bu ölçme aracı Demetrovics vd. (2016) tarafından geliştirilmiş ve Göktaş, Aygar, Zencirci, Önsüz, Alaiye ve Metintaş, (2018) tarafından Türkçeye uyarlanmıştır. Bu ölçek ile bireylerin problemlili internet kullanım düzeyleri belirlenmektedir. Ölçek Takıntı, ihmal ve kontrol bozukluğu olmak üzere 3 alt boyuttan oluşmaktadır. Her alt boyutta iki olmak üzere toplam 6 maddeden oluşmaktadır. Ölçekten minimum 6 puan, maksimum ise 30 puan alınabilmektedir. Ölçekten alınan yüksek puanlar bireylerin problemlili internet kullanım düzeylerinin yüksek olduğunu göstermektedir. Ölçeğin geçerlik çalışması kapsamında yapılan açımlayıcı faktör analizinde üç alt faktörün toplam varyansın %53.42'sini açıkladığı görülmüştür. Bununla birlikte ölçeğin kapsam geçerliliği katsayısı .90 olarak hesaplanmıştır. Ölçme aracının Türkçeye uyarlama çalışmasında gerçekleştirilen güvenilirlik analizlerinde iç tutarlık katsayısı ve test-tekrar test güvenilirlik katsayısı .82 olarak hesaplanmıştır. Bu araştırmada ölçeğin güvenilirlik analizi yapılmış, iç tutarlık katsayısı tüm ölçek için .89, takıntı alt boyutu için .77, ihmal alt boyutu için .73 ve kontrol bozukluğu alt boyutu için .81 olarak hesaplanmıştır.

Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme-30 Ölçeği (SYDD-30)

Bu ölçme aracı LaFreniere ve Dumas (1996) tarafından geliştirilmiş Çorapçı, Aksan, Arslan-Yalçın ve Yağmurlu, (2010) tarafından Türkçeye uyarlanmıştır. SYDD-30 ile okul öncesi dönemdeki 3-6 yaş grubu çocukların davranışlarındaki sorun belirtileri ile sosyal becerilerinin niceliği değerlendirilmektedir. Ölçek, “Anksiyete-İçe dönüklük (Aİ)” “Kızgınlık-Saldırđanlık (KS)” ve “Sosyal Yetkinlik (SY) olmak üzere üç alt boyuttan meydana gelmektedir. Çocukların akranlarıyla etkileşimleri sırasında işbirliğine yatkınlığı ve problemlere çözüm yolları bulma gibi olumlu davranış özellikleri “Sosyal Yetkinlik” alt ölçeği ile; akranları ile birlikteyken uyumlu olmayan ve saldırgan davranışlar ile yetişkinlerle ilişkilerinde karşı gelme gibi dışsallaştırma davranış problemleri “Kızgınlık-Saldırđanlık” alt ölçeği ile; çocukların üzgün ve depresif duyguları, sosyal ortamlarda çekingen olma gibi içselleştirme davranış sorunlarını ise “Anksiyete-İçedönüklük” alt ölçeği ile değerlendirilmektedir. Bu çalışmada “Kızgınlık Saldırđanlık” alt ölçeği kullanılmıştır. SYDD-30 ölçeği altı dereceli likert tipinde bir ölçektir. Ölçeği öğretmen veya ebeveyn doldurabilmektedir. Çorapçı vd., (2010) tarafından gerçekleştirilen Türkçeye uyarlama çalışmasında ölçeğin Cronbach alfa iç tutarlılık katsayıları alt boyutları için sırasıyla .88, .87 ve .84 olarak bulunmuş, geçerli ve güvenilir bir ölçek olduğu ortaya konmuştur. Bu araştırmada ölçeğin güvenilirlik analizi yapılmış kızgınlık-saldırđanlık alt ölçeğinin iç tutarlılık katsayısı .84 olarak hesaplanmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırma verilerinin analizi SPSS programında çocukların cinsiyetine göre saldırganlık düzeylerini belirlemek ve annelerin çalışma durumuna göre problemlili internet kullanımlarını tespit etmek amacıyla ilişkisiz örneklemler için t testi, çocukların yaşı ve annelerin öğrenim durumlarına göre çocukların saldırganlık düzeylerini belirlemek için tek yönlü varyans analizi (One-Way ANOVA), annelerin problemlili internet kullanımı ve çocuklarının saldırganlık düzeyleri arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla Pearson Momentler Çarpım Korelasyon Katsayısı (r) tekniği kullanılmıştır.

Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde çocukların saldırganlık düzeylerinin çocuğun cinsiyeti, yaşı ve anne öğrenim durumuna göre anlamlı bir şekilde farklılık gösterip göstermediğine ve annelerin problemlili internet kullanımının anne öğrenim durumu ve annenin çalışma durumuna göre anlamlı bir şekilde farklılık gösterip göstermediğine ilişkin bulgulara yer verilmiştir. Daha sonra annelerin problemlili internet kullanımı ve çocuklarının saldırganlık düzeyleri arasındaki korelasyona yer verilmiştir.

Tablo 1. Çocukların Cinsiyetlerine Göre Saldırganlık Düzeylerine İlişkin t Testi Sonuçları

Duygu Düzenleme Ölçeği	Cinsiyet	n	\bar{X}	Ss	T	p
Alt Boyutlar						
Saldırganlık	Kız	112	21,46	6,68	-1,74	,076
	Erkek	96	23,16	8,47		

Tablo 1 incelendiğinde cinsiyetlerine göre kız çocukların saldırganlık düzeylerine ilişkin puan ortalamaları ($\bar{X}=21,46$) iken, erkek öğrencilerin saldırganlık düzeylerine ilişkin puan ortalamaları ($\bar{X}=23,16$) olarak hesaplanmıştır. Puan ortalamaları arasında anlamlı düzeyde farklılaşmanın olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan t testine göre cinsiyet açısından çocukların saldırganlık düzeylerinde anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır [$t(206)=-1,74$, $p>.05$].

Tablo 2. Çocukların Yaşlarına Göre Saldırganlık Düzeylerine İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

	Çocuk Yaş	Varyansın Kaynağı	s.d.	Kareler Toplamı	Kareler Ortalaması	F	p	Anlamlı Fark
Saldırganlık	3 Yaş	Gruplar Arası	3	49,357	16,452	0,301	,824	
	4 Yaş	Gruplar İçi	204	11142,253	54,619			-
	5 Yaş	Genel	207	11191,611				
	6 Yaş							

Tablo 2'deki tek yönlü varyans analizi sonuçları incelendiğinde çocukların yaşlarına göre saldırganlık düzeylerinde anlamlı bir fark bulunmamıştır. $F(3,203)=,301$, $p>.05$.

Tablo 3. Annelerin Öğrenim Durumuna Göre Çocukların Saldırganlık Düzeylerine İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

	Anne Öğrenim	Varyansın Kaynağı	s.d.	Kareler Toplamı	Kareler Ortalaması	F	p	Anlamlı Fark
Saldırganlık	İlkokul	Gruplar Arası	3	42,606	14,202	0,260	,854	
	Ortaokul	Gruplar İçi	204	11149,005	54,652			-
	Lise	Genel	207	11191,611				
	Üniv.							

Tablo 3'deki varyans analizi sonuçları incelendiğinde annelerin öğrenim durumlarına göre çocuklarının saldırganlık düzeylerinde anlamlı bir fark bulunmamıştır. $F(3,204)=,260$, $p>.05$.

Tablo 4. Annelerin Öğrenim Durumuna Göre Problemlı İnternet Kullanım Düzeylerine İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

	Anne Öğrenim	Varyansın Kaynağı	s.d.	Kareler Toplamı	Kareler Ortalaması	F	p	Anlamlı Fark
Takıntı	İlkokul	Gruplar	3	4,806	1,602	0,520	,669	
	Ortaokul	Arası						
	Lise	Gruplar İçi	204	628,713	3,082			-
	Üniversite	Genel	207	633,519				
İhmal	İlkokul	Gruplar	3	3,204	1,068	0,339	,797	
	Ortaokul	Arası						
	Lise	Gruplar İçi	204	642,488	3,149			-
	Üniversite	Genel	207	645,692				
Kontrol Bozukluğu	İlkokul	Gruplar	3	5,626	1,875	0,600	,616	
	Ortaokul	Arası						
	Lise	Gruplar İçi	204	637,370	3,124			-
	Üniversite	Genel	207	642,995				

Tablo 4'de annelerin öğrenim durumuna göre problemlı internet kullanım puanları incelendiğinde takıntı $F(3,204)=,520$, $p>.05$, ihmal $F(3,204)=,339$, $p>.05$. ve kontrol bozukluğu $F(3,204)=,600$, $p>.05$. alt boyutlarında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Tablo 5. Annelerin Çalışma Durumuna Göre Problemlı İnternet Kullanım Düzeylerine İlişkin T Testi Sonuçları

Problemlı İnternet Kullanım Ölçeği	Anne Çalışma	n	\bar{X}	Ss	T	p
Alt Boyutlar						
	Takıntı	Çalışıyor	51	3,45	1,59	,004
Çalışmıyor		157	3,45	1,80		
İhmal	Çalışıyor	51	4,15	1,88	,871	,365
	Çalışmıyor	157	3,89	1,72		
Kontrol Bozukluğu	Çalışıyor	51	3,29	1,61	-,399	,690
	Çalışmıyor	157	3,40	1,81		

Tablo 5. incelendiğinde çalışan annelerin problemlı internet kullanımı puan ortalamaları takıntı alt boyutu için ($\bar{X}=3,45$), ihmal alt boyutu için ($\bar{X}=4,15$), kontrol bozukluğu alt boyutu için ($\bar{X}=3,29$) iken; çalışmayan annelerin problemlı internet kullanımı puan ortalamaları takıntı alt boyutu için ($\bar{X}=3,45$), ihmal alt boyutu için ($\bar{X}=3,89$), kontrol bozukluğu alt boyutu için ($\bar{X}=3,40$) olarak hesaplanmıştır. Puan ortalamaları arasında anlamlı düzeyde farklılaşmanın olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan t testine göre anne çalışma durumuna göre takıntı [$t(206)=,004$, $p>.05$], ihmal [$t(206)=,871$, $p>.05$] ve kontrol bozukluğu [$t(206)= -,399$, $p>.05$] alt boyutlarında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Tablo 6. Annelerin Problemlı İnternet Kullanımı ile Çocuklarının Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki Korelasyon Değerleri ve Tanımlayıcı İstatistikler

Değişkenler	1.	2.	3.	4.
Takıntı	1			
İhmal	.693**	1		
Kontrol Bozukluğu	.769**	.727**	1	
Saldırganlık	.452**	.464**	.466**	1
Aritmetik Ortalama	3.42	3.92	3.36	22.24
Standart Sapma	1.771	1.784	1.786	7.594
Çarpıklık Katsayısı (Skewness)	1.340	.881	1.293	.689
Basıklık Katsayısı (Kurtosis)	1.457	.172	.982	.273

Annelerin problemleri internet kullanımının okul öncesi dönemdeki çocuklarının saldırganlık düzeyleri arasındaki ilişkinin belirlenmesine yönelik analiz işleminden önce değişkenlere ilişkin basıklık ve çarpıklık değerleri incelendiğinde, değerlerin 1,45 ile ,273 arasında olduğu görülmektedir. Tabachnick ve Fidell'e (2013) göre verilerin normal dağılım gösterdiğinin kabul edilebilmesi için "çarpıklık ve basıklık değerlerinin "-1.5" ile "+1.5" aralığında olması gerekmektedir. Buradan hareketle, değişkenlere ilişkin normallik varsayımının sağlandığı ifade edilebilir.

Tablo 6'daki analiz sonuçları incelendiğinde çocukların saldırganlık düzeyleri ile annelerin problemleri internet kullanım ölçeğinin takıntı ($r=.452$, $p<.01$), ihmal ($r=.464$, $p<.01$) ve kontrol bozukluğu ($r=.466$, $p<.01$) alt boyutlarından aldıkları puanlar arasında orta düzeyde pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır.

Tartışma ve Sonuçlar

Bu çalışmada, annelerin problemleri internet kullanımı ile okul öncesi dönemdeki çocuklarının saldırganlık düzeyleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Aynı zamanda çocukların saldırganlık düzeylerinin çocuğun cinsiyeti, yaşı ve anne öğrenim durumuna göre anlamlı bir şekilde farklılık gösterip göstermediği; annelerin problemleri internet kullanımının ise anne öğrenim durumu ve annenin çalışma durumuna göre anlamlı bir şekilde farklılık gösterip göstermediği belirlenmeye çalışılmıştır. Bulgulara bakıldığında, cinsiyet açısından erkek ve kız çocukların saldırganlık düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlı fark ortaya çıkmamıştır. Alan yazın incelendiğinde yurtiçinde ve yurtdışında yapılmış çeşitli araştırmalarda cinsiyete göre fiziksel saldırganlık ve ilişkisel saldırganlık açısından bu araştırmanın sonuçlarıyla örtüşen ve örtüşmeyen sonuçlara ulaşıldığı görülmektedir. Altay'ın (2007) yapmış olduğu araştırmaya göre erkek çocuklar kızlara göre akranlarına karşı daha fazla fiziksel ve sözel saldırganlık göstermektedirler. Başka bir çalışmada (Campbell vd., 2002) 27 aylık çocuklarda cinsiyete göre saldırgan davranışın farklılaştığı bulunmuştur. Söz konusu çalışmada 27 aylık erkek çocukların akranlarının elinden bir oyuncak zorla almaya çalışma ve ellerinden alınmaya çalışılan oyuncak da vermemeye çalışma gibi bir davranış sergiledikleri ortaya konmuştur. Okul öncesi dönem çocuklarının saldırganlık düzeylerinin incelendiği çeşitli araştırmalarda (Crick vd., 2006; Ostrov ve Keating, 2004; Özdemir ve Tepeli, 2015) ilişkisel saldırganlık bağlamında kız çocuklarının erkek çocuklardan anlamlı şekilde daha yüksek puanlar aldığı tespit edilmiştir. Gerçekleştirilen bazı araştırmalarda ise (Ersan, 2017; Gültekin-Akduman, 2012; Ostrov ve Bishop, 2008; Uysal ve Dinçer, 2013) okul öncesi dönemdeki kız ve erkek çocukların ilişkisel saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunamamış ve bu araştırma bulgularıyla paralellik gösterdiği görülmüştür. Shaw (2006) okul öncesi dönem

çocuklarının fiziksel saldırganlık davranışlarının çevreleri tarafından onaylanmaması nedeniyle fiziksel saldırganlık davranışına alternatifler geliştirdiklerini belirtmektedir. Bu araştırmanın örnekleminde yer alan erkek çocuklar, sosyal çevre tarafından (öğretmenler, akranlar, ebeveynler vb.) kabul görmediği için fiziksel saldırganlık yerine ilişkisel saldırgan davranışlar göstermiş olabilirler. Bu nedenle kız ve erkek çocukların saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı düzeyde bir fark ortaya çıkmamış olabilir.

Bu çalışmada çocukların yaşlarına göre saldırganlık düzeylerinde anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Alisinanoğlu ve Kesicioğlu (2010)'nun okul öncesi dönem çocuklarının davranış sorunlarını çeşitli değişkenler açısından inceledikleri çalışmasında bu araştırma bulgusuyla benzer nitelikte çocukların kavgacı ve saldırgan olmakla ilgili davranış sorunlarının, yaşa göre anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Benzer şekilde gerçekleştirilen başka bir çalışmada Zupan vd., (2000) çocukların davranış problemleri ile yaşları arasında anlamlı bir farklılık bulamamışlardır. Saldırgan davranışlar ve yaş arasında anlamlı farklılık bulan çeşitli araştırmalarda ise yaş konusunda bir değişkenlik göze çarpmaktadır. Kanlıkılıçer (2005), yaşları 3-6 arasında değişen çocuklarla yaptığı araştırmada çocukların yaşları ile davranış sorunları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. 6 yaş grubu çocukların diğer yaş gruplarına oranla daha fazla kavgacı-saldırgan oldukları belirlenmiştir. Kanlıkılıçer'in (2005) çalışmasındaki bulgularının aksine, okul öncesi dönemdeki çocukların davranış sorunları üzerine yapılan bir başka araştırmada yaşı küçük olan çocukların yaşı büyük olan çocuklardan daha fazla davranış problemi gösterdikleri belirlenmiştir (Miller, Koplewicz ve Klein, 1997). Çocukların yaşları ve saldırganlık düzeyleri açısından alan yazında farklı sonuçlarla karşılaşılması, çocukların mizaç özellikleri, ailelerin ve toplumun sosyokültürel yapılarında farklılıklar olabileceğini akla getirmektedir.

Araştırmanın bir başka bulgusuna göre annelerin öğrenim durumlarına göre çocukların saldırganlık düzeylerinde anlamlı bir farklılık oluşmamıştır. Alan yazında bu bulguyla örtüşen birçok çalışma olduğu gibi (Erdinç, 2009; Alisinanoğlu ve Ulutaş, 2003; Alisinanoğlu ve Kesicioğlu, 2010), örtüşmeyen çalışmalar da yer almaktadır (Uçar, 2017; Karaca, Gündüz, Aral, 2011; Sim ve Ong, 2005; Dizman 2003). Annenin öğrenim düzeyi, çocuk yetiştirme tutumlarını da etkileyebilmektedir. Bu araştırmada anne öğrenim durumu ile çocuklarının saldırganlık düzeylerine ilişkin anlamlı bir farklılık olmamasına rağmen, öğrenim düzeyi yüksek olan ebeveynlerin, çocuklarının duygularını küçümsemeden anlamaya çalışmaları, kaygılı anlarında onlara destek olmaları, kendi kaygılarını daha az yansıtmaları, bilinçli ebeveynler olarak onları karşılayacakları yeni durumlara hazırlayabilmeleri beklenmektedir (Alisinanoğlu ve Ulutaş, 2003). Buna karşılık, araştırmada, annenin öğrenim düzeyinin çocuklarının saldırganlık düzeylerinde farklılığa neden olmadığı belirlenmesi küreselleşen dünyada yaygınlaşan bilgi ve iletişim teknolojileri ile birlikte bireylerin bilgiye hızlı bir şekilde ulaşması ile açıklanabilir.

Bu araştırmada ulaşılan diğer bir sonuca göre problemlerli internet kullanımı ile annelerin öğrenim düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Geçmişte yapılan birçok çalışmada öğrenim düzeyi yüksek olan ebeveynlerin internete erişim olanaklarının daha fazla olduğu, interneti daha fazla kullandıkları ve öğrenim düzeyi daha düşük ebeveynlere göre interneti kullanım konusunda daha fazla avantaja sahip oldukları belirtilmektedir (Martin ve Robinson 2007; Rothbaum vd., 2008; Zickuhr ve Smith 2012). Bununla birlikte Jackson vd., (2003), öğrenim düzeyinin internet kullanımı ile önceleri bağlantılı olduğunu, fakat yıllar içerisindeki

yaygınlaştırma politikaları sayesinde bu durumun ortadan kalktığını belirtmektedirler. Bu görüşle paralel olarak bazı araştırmalarda demografik farklılıkların giderek azaldığına dikkat çekilmiştir (Berkule-Silberman vd., 2010; Sarkadi ve Bremberg, 2005). Son zamanlarda yapılan çalışmalarda ise bu çalışmanın sonucuyla benzerlik gösteren sonuçlara ulaşıldığı görülmektedir. Baker vd., (2017)'nin gerçekleştirdiği çalışmada ebeveynlerin dijital araç kullanımları demografik özelliklerine göre incelenmiştir. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre ebeveynlerin öğrenim durumu ile dijital araç kullanım düzeyleri arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı sonucuna varılmıştır. İnternet ve teknolojinin sosyal, ekonomik ve kültürel olarak sosyal yapı ayırmaksızın toplumun çoğunluğunun yaşamının ayrılmaz bir parçası haline gelmesinin bu sonuçlara ulaşmada etkisi olduğu söylenebilir.

Araştırmanın bir diğer sonucuna göre annelerin çalışma durumu ile problemlili internet kullanım düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Literatürde problemlili internet kullanımına ilişkin yapılan çalışmalar daha çok ergenler ve üniversite öğrencileri ile gerçekleştirilmiştir. Ebeveynler ile yapılan çalışmalar kısıtlıdır. Deligöz (2022)'ün ebeveynlerin problemlili internet kullanım düzeyinin çocuk istismarı ile ilişkisini incelediği araştırmasında bu araştırma ile benzer nitelikte, ebeveynlerin çalışma durumu ile internet bağımlılığı arasında anlamlı farkın olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Yeşilyurt (2021) tarafından yapılan bir çalışmada ise iş stresinin bireylerde tükenmişlik duygusu oluşturarak psikolojik ve ruhsal bozukluklar ortaya çıkarabileceği, dolayısıyla insanların iş stresinden uzaklaşmak için oyun oynamak veya alışveriş yapmak gibi farklı arayışlara girebileceği, bunun sonucunda da kişilerde problemlili internet kullanımı oluşabileceği ifade edilmiştir. Bununla birlikte sürekli evde kalıp ev işleriyle ve çocuklarla meşgul olmanın en az iş yaşamı kadar stresli ve insanları tüketen bir kısır döngü olduğu da gözden kaçırılmamalıdır. Bu araştırma örneğindeki çalışmayan ebeveynler de sürekli evde olmanın verdiği stresten uzaklaşmak için teknolojik cihazları ve interneti problemlili bir şekilde kullanmış olabilir. Annelerin bu yaklaşımının çalışma durumu ile problemlili internet kullanımı arasında anlamlı fark çıkmamasında etkili olabileceği düşünülmektedir.

Bu çalışmada annelerin problemlili internet kullanımı ile çocuklarının saldırgan davranışları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Ebeveynin problemlili internet veya teknoloji kullanımının çocuklarının davranış sorunları ile ilişkili olabileceğini gösteren son yıllarda yapılan çeşitli çalışmalar literatürde yer almaktadır (Hiniker vd., 2015; Radesky vd., 2014; McDaniel ve Coyne, 2016; Tamis-LeMonda vd., 2004). McDaniel ve Radesky, (2018a) ebeveynlerin yoğun dijital teknoloji kullanımının çocuk davranış sorunları ile ilişkisini araştırdıkları çalışmalarında, ebeveynin dijital teknoloji kullanımı sonucu dikkatinin dağıldığını, bu durumun çocuklarıyla etkileşimlerinde yetersizliğe neden olduğunu, bunun sonucunda da çocuklarının davranışlarında sorunların ortaya çıktığını tespit etmiştir. Konuya ilişkin alan yazında elde edilen bulgular bu araştırma sonucunu destekler niteliktedir.

Bilgi ve iletişim teknolojilerinde hızlı değişimler yaşanması ailelerin iletişim kurma biçimlerini de önemli şekilde değiştirmiştir. Özellikle internetin yaygınlaşması, insanlar arasındaki yüz yüze iletişimin yerini bilgisayar ve teknoloji tabanlı iletişime bırakmış, bu da aile içerisinde iletişim kurma şekillerinde anlamlı değişikliklere yol açmıştır (Bakan ve Bakan, 2017). Bireylerin teknolojiyi problemlili bir şekilde kullanması sosyal izolasyona yol açmaktadır. Sosyal izolasyon da aile içindeki faaliyetleri bireyselleştirerek, iletişimin ve sosyal etkileşimin niteliğini olumsuz etkilemektedir (Hazer, 2020).

Ebeveynin dijital teknolojiyi problemlili kullanımı sonucu anne-baba ve çocuk arasında sıcak duygusal etkileşimin yetersiz kurulması, çocuğun duygusal gelişimi ile birlikte sosyal gelişimini de olumsuz etkilemektedir. Bir çocuğun başkaları ile olumlu ilişkiler kurabilmesi için aile içindeki duygusal etkileşimlerin sıcak ve tatmin edici olması gerekir. Duygusal etkileşimlerin yetersiz olduğu aile içinde büyüyen çocukların sosyal gelişiminde gecikme ve saldırganlık gibi olumsuz davranışlar görülebilir (Olçay, 2008). Erken çocukluk dönemindeki davranış sorunları üzerine yapılan araştırmalarda, çocuğun duygusal ifadelerine karşı korku verici, öfkeli veya ilgisiz davranışlar ile tepki veren ebeveynlerin, çocuklarını duygusal kuralları kendi başına anlamak zorunda bıraktıkları ve bu durumun da çocuklarda davranış sorunlarına yol açtığı ortaya konmuştur (Marcone, vd., 2020).

Konuya ilişkin Radesky vd., (2014) bir fast-food restoranında bilimsel gözleme dayalı yaptıkları araştırmada annelerin teknoloji kullanımını incelemişlerdir. Araştırmacılar teknoloji cihazlarına odaklanan annelerin, çocuklarının iletişim kurma girişimlerine karşı daha düşük derecede hassasiyet gösterdiklerini tespit etmişlerdir. Anne dijital teknolojiyi kullanarak çocuklarıyla arasına mesafe koyduğunda birkaç çocuk annenin dikkatini çekmek için çeşitli davranışlar sergilemiştir. Çocukların bu dikkat çekme davranışları annenin teknolojik cihazdan ayrılmasına neden olduğu için bazı zamanlar annenin öfkeli ve saldırgan tepki vermesine neden olmuştur. Son çalışmalarda, bu bulgular tekrarlanmış ve ebeveynin yoğun teknoloji kullanımının çocuğun davranış sorunlarıyla ilişkili olduğu ortaya konmuştur (McDaniel, 2019; McDaniel ve Radesky, 2018). Bu sonuçlardan yola çıkarak, annelerin problemlili internet kullanım davranışları arttıkça çocuklarının saldırgan davranışlarında artış gözlenebileceği ifade edilebilir. Bu bulgular ışığında şu öneriler verilebilir;

- Bu çalışma okul öncesi dönemde çocuğu olan anneler ile gerçekleştirilmiştir. Okul öncesi dönemde çocuğu olan babalar ile de gerçekleştirilebilir.
- Bu çalışma okul öncesi dönemde bulunan 208 çocuk ve anneleri ile gerçekleştirilmiştir. Daha büyük yaş grupları ile ve daha büyük örneklem grupları ile çalışılabilir.
- Çocukların davranış sorunları yaşamamasında ailelere büyük görev düşmektedir. Bu nedenle çocuklarda davranış sorunlarına neden olan ebeveynin ve çocukların dijital teknoloji ve internet kullanımına yönelik olarak aile eğitim çalışmaları yapılabilir.
- Ebeveynin problemlili internet kullanımı ve çocukların saldırgan davranışları ile ilgili boylamsal çalışmalar yapılabilir.
- Araştırmanın değişkenleri olan problemlili internet kullanımı ve saldırganlığa ilişkin cinsiyet, yaş, anne öğrenim durumu, anne çalışma durumu vb. gibi demografik faktörler bakımından literatürde ulaşılan bulgularda bir tutarlılık görülmemektedir. Bu nedenle, araştırmanın değişkenlerini etkileyen olguları derinlemesine inceleyecek nitel araştırmalar yapılmasının daha nesnel sonuçlara ulaştıracağı düşünülmektedir.

Bu araştırma; 17-20 Mayıs 2022 tarihinde KKTC’de düzenlenen 8. Uluslararası Bilim Kültür ve Spor Kongresi’nde özet bildiri olarak sunulmuştur.

KAYNAKLAR

Alisinanoğlu, F., Kesicioğlu, O. S. (2010). Okul öncesi dönem çocuklarının davranış sorunlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi (Giresun ili örneği). *Kuramsal Eğitim Bilim Dergisi*. 3(1), 93-110.

Alisinanoğlu, F., Ulutaş, İ. (2003). Çocukların kaygı düzeyleri ile annelerinin kaygı düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 28(128).

Altay, F. B. (2007). *Okul öncesi kuruma (devlet-özel) devam Eden çocukların sosyal yeterlilikleri ve olumlu sosyal davranışları ile ebeveyn stilleri arasındaki ilişkiler*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Aylıkçı, Ç. (2018). *Evli bireylerin problemleri internet kullanımı ile evlilik doyumu arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Bakan; U., Bakan, U. (2017). Facebook'ta Aile İlişkileri ve Sosyal Medya Adanmışlığına Yönelik Bir İçerik Analizi, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(20), 54-68. <https://doi.org/10.20875/makusobed.284457>

Baker, S., Sanders, M. R., Morawska, A. (2017). Who uses online parenting support? A cross-sectional survey exploring Australian parents' internet use for parenting. *Journal of Child and Family Studies*, 26(3), 916-927.

Beard, K. W., Wolf, E. M. (2001). Modification in the proposed diagnostic criteria for Internet addiction. *Cyberpsychology & Behavior*, 4(3), 377-383. <https://doi.org/10.1089/109493101300210286>

Berkule-Silberman, S. B., Dreyer, B. P., Huberman, H. S., Klass, P. E., Mendelsohn, A. L. (2010). Sources of parenting information in low SES mothers. *Clinical Pediatrics*, 49(6), 560-568.

Bireda, A. D., Pillay, J. (2018). Perceived parent-child communication and well-being among Ethiopian adolescents. *International Journal of Adolescence and Youth*, 23(1), 109-117. <https://doi.org/10.1080/02673843.2017.1299016>

Broberg, M. (2012). Young children's well-being in Finnish stepfamilies. *Early child development and care*, 182(3-4), 401-415. <https://doi.org/10.1080/03004430.2011.646717>

Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development: Experiments by nature and design*. Harvard university press.

Büyükaslan, A., Kırık, A. M., (2013). *Sosyal medya araştırmaları 1: "Sosyalleşen birey"*. İstanbul: Çizgi.

Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2018). *Eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri*. Pegem Akademi.

Campbell, S. W., Ling, R., Bayer, J. (2014). The structural transformation of mobile communication: Implications for self and society. In M. B. Oliver & A. Raney (Eds.), *Media and social life* (pp. 176–188). New York: Routledge

Campbell, A., Shirley, L., Caygill, L. (2002). Sex-typed preferences in three domains: Do two-year-olds need cognitive variables?. *British Journal of Psychology*, 93(2), 203-217.

Candemir Karaburç, G. (2017). *Evli bireylerin problemleri internet kullanımı, evlilik uyumu, eş tükenmişliği ve temel psikolojik ihtiyaçlarının karşılanma düzeylerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gaziantep Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Chesley, N. A., Slibak, A., Wajcman, J. (2013). Information and communication technology use and work-life integration. In D. Major & R. Burke (Eds.), *Handbook of work-life integration of professionals: Challenges and opportunities* (pp. 245–266). Edward Elgar Publishing. <https://doi.org/10.4337/9781781009291.00023>

Clayton, C. L. (2014). ‘With my parents I can tell them anything’: Intimacy levels within British Chinese families. *International Journal of Adolescence and Youth*, 19(1), 22-36. <https://doi.org/10.1080/02673843.2014.884007>

Coie, J. D., Cillessen, A. H., Dodge, K. A., Hubbard, J. A., Schwartz, D., Lemerise, E. A., Bateman, H. (1999). It takes two to fight: a test of relational factors and a method for assessing aggressive dyads. *Developmental Psychology*, 35(5), 1179.

Crick, N. R., Ostrov, J. M., Burr, J. E., Cullerton-Sen, C., Jansen-Yeh, E., Ralston, P. (2006). A longitudinal study of relational and physical aggression in preschool. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 27(3), 254-268.

Çağatay, E. (2003). *Alt ve üst sosyo-ekonomik düzeydeki 6, 9, 12 yaş çocuklarına verilen fiziksel cezaların ana baba tutumlarını algılamalarını ve çocuk yetiştirme tutumlarını etkileyip etkilemediğinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Çorapçı, F., Aksan, N., Arslan-Yalçın, D., Yağmurlu, B. (2010). Okul öncesi dönemde duygusal, davranışsal ve sosyal uyum taraması: Sosyal yetkinlik ve davranış değerlendirme-30 ölçeği. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 17(2), 63-74.

Deligöz, S. (2022). *Ebeveynlerin Problemleri İnternet Kullanım Düzeyinin Çocuk İstismarı Potansiyeli İle İlişkisi*. Yüksek lisans tezi. Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü

Demetrovics, Z., Király, O., Koronczi, B., Griffiths, M. D., Nagygyörgy, K., Elekes, Z., Domokos, T., Bernadette, K., Gyöngyi, K., & Urbán, R. (2016). Psychometric properties of the Problematic Internet Use Questionnaire Short-Form (PIUQ-SF-6) in a nationally

representative sample of adolescents. PLoS One, 11(8), e0159409. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0159409>

Dizman, H. (2003). *Anne-babası ile yaşayan ve anne yoksunu olan çocukların saldırganlık eğilimlerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara

Doğan, U., Tosun, N. İ. (2016). Lise öğrencilerinde problemlili akıllı telefon kullanımının sosyal kaygı ve sosyal ağların kullanımına aracılık etkisi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*.8(22). <http://dx.doi.org/10.14520/adyusbd.66762>

Dworkin, J., Rudi, J. H., & Hessel, H. (2018). The state of family research and social media. *Journal of Family Theory & Review*, 10, 796–813. <https://doi.org/10.1111/jftr.12295>.

Elphinston, R. A., Noller, P. (2011). Time to face it! Facebook intrusion and the implications for romantic jealousy and relationship satisfaction. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 14(11), 631-635. <https://doi.org/10.1089/cyber.2010.0318>

Erdoğan, S. (2009). *Okul öncesi dönem çocuklarında görülen fiziksel ve ilişkisel saldırganlığın çeşitli değişkenler açısından incelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimler Enstitüsü, Ankara

Ersan, C. (2017). *Okul öncesi dönem çocuklarının saldırganlık düzeylerinin duygu ifade etme ve duygu düzenleme açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Bilimler Enstitüsü.

Fraenkel, J. R., Wallen, N.E. (2009). *How to Design and Evaluate Research in Education*. New York. McGraw-Hill Companies

Göktaş, S., Aygar, H., Zencirci, S. A., Önsüz, M. F., Alaiye, M., Metintaş, S. (2018). Problematic internet use questionnaire-short form-6 (PIUQ-SF 6): a validity and reliability study in Turkey. *International Journal of Research in Medical Sciences*, 6(7), 2354-60. <https://dx.doi.org/10.18203/2320-6012.ijrms20182816>

Gültekin Akduman, G. (2012). Okul öncesi dönemde akran zorbalığının incelenmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 23(1), 107-120.

Gürsoy, F. (2002). Annesi çalışan ve çalışmayan çocukların saldırganlık eğilimlerinin incelenmesi. *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Derg.*, 1(6-7), 7-15.

Hazer, O. (2020). Yeni Medya ve İletişim Teknolojileri: Ailede Sosyal Etkileşim. Gençlik ve Dijital Çağ. Hacettepe Üniversitesi Gençlik Araştırmaları ve Uygulama Merkezi. 92-102. https://hacettepekitap.hacettepe.edu.tr/openaccess/40_Genclik-ve-DijitalCag.pdf#page=106

Hertlein, K. (2012). Digital dwelling: Technology in couple and family relationships. *Family Relations*, 61, 374–387. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3729.2012.00702.x>.

Hiniker, A., Sobel, K., Suh, H., Sung, Y. C., Lee, C. P., Kientz, J. A. (2015, April). Texting while parenting: How adults use mobile phones while caring for children at the playground. In *Proceedings of the 33rd annual ACM conference on human factors in computing systems* (pp. 727-736). <https://doi.org/10.1145/2702123.2702199>

Jackson, L. A., Von Eye, A., Biocca, F. A., Barbatsis, G., Fitzgerald, H. E., Zhao, Y. (2003). Personality, cognitive style, demographic characteristics and Internet use-Findings from the HomeNetToo project. *Swiss Journal of Psychology/Schweizerische Zeitschrift für Psychologie/Revue Suisse de Psychologie*, 62(2), 79.

Kanlıkılıçer, P. (2005). *Okul Öncesi Davranış Sorunları Tarama Ölçeği: Geçerlik ve güvenirlik çalışması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Katz, J. E., Aakhus, M. (2002). *Perpetual contact: Mobile communication, private talk, public performance*. New York, NY: Cambridge.

Karaca, N., Gündüz, H., Aral, N. (2011). Okul öncesi dönem çocuklarının sosyal davranışının incelenmesi. *Journal of Theoretical Educational Science*, 4(2), 65-76.

Kotler, J. C., McMahon, R. J. (2002). Differentiating anxious, aggressive, and socially competent preschool children: Validation of the Social Competence and Behavior Evaluation-30 (parent version). *Behaviour research and therapy*, 40(8), 947-959.

Lacourse, E., Boivin, M., Brendgen, M., Petitclerc, A., Girard, A., Vitaro, F., Paquin, S., Dionne, G., Tremblay, R. E. (2014). A longitudinal twin study of physical aggression during early childhood: evidence for a developmentally dynamic genome. *Psychological Medicine*, 44(12), 2617-2627. <https://doi.org/10.1017/S0033291713003218>

Lafreniere, P. J., Dumas, J. E. (1996). Social competence and behavior evaluation in children ages 3 to 6 years: the short form (SCBE-30). *Psychological assessment*, 8(4), 369.

Marcone, R., Affuso, G., Borrone, A. (2020). Parenting styles and children's internalizing-externalizing behavior: The mediating role of behavioral regulation. *Current Psychology*, 39(1), 13-24. <https://doi.org/10.1007/s12144-017-9757-7>

Martin, S. P., Robinson, J. P. (2007). The income digital divide: Trends and predictions for levels of Internet use. *Social problems*, 54(1), 1-22.

McDaniel, B. T. (2019). Parent distraction with phones, reasons for use, and impacts on parenting and child outcomes: A review of the emerging research. *Human Behavior and Emerging Technologies*, 1(2), 72-80. <https://doi.org/10.1002/hbe2.139>

McDaniel, B. T., Coyne, S. M., Holmes, E. K. (2012). New mothers and media use: Associations between blogging, social networking, and maternal well-being. *Maternal and child health journal*, 16(7), 1509-1517. <https://doi.org/10.1007/s10995-011-0918-2>

McDaniel, B. T., Coyne, S. M. (2016). Technology interference in the parenting of young children: Implications for mothers' perceptions of coparenting. *The Social Science Journal*, 53(4), 435-443. <https://doi.org/10.1016/j.soscij.2016.04.010>

McDaniel, B. T., Radesky, J. S. (2018a). Technoference: Parent distraction with technology and associations with child behavior problems. *Child Development*, 89(1), 100-109. <https://doi.org/10.1111/cdev.12822>

McDaniel, B. T., Radesky, J. S. (2018b). Technoference: longitudinal associations between parent technology use, parenting stress, and child behavior problems. *Pediatric Research*, 84(2), 210-218. <https://doi.org/10.1038/s41390-018-0052-6>

McHale, S. M., Dotterer, A., Kim, J. Y. (2009). An ecological perspective on the media and youth development. *American Behavioral Scientist*, 52(8), 1186-1203. <https://doi.org/10.1177/0002764209331541>.

Mendes, D. D., Mari, J. D. J., Singer, M., Barros, G. M., Mello, A. F. (2009). Study review of biological, social and environmental factors associated with aggressive behavior. *Brazilian Journal of Psychiatry*, 31, 77-85.

Miller, L. S., Koplewicz, H. S., Klein, R. G. (1997). Teacher ratings of hyperactivity, inattention, and conduct problems in preschoolers. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 25(2), 113-119.

Monks, C. P., Palermi, A., Ortega, R., Costabile, A. (2011). A cross-national comparison of aggressors, victims and defenders in preschools in England, Spain and Italy. *The Spanish Journal of Psychology*, 14(1), 133-144.

Morahan-Martin, J., Schumacher, P. (2000). Incidence and correlates of pathological internet use among college students. *Computer-Human Behaviour*, 16, 13-29. [https://doi.org/10.1016/S0747-5632\(99\)00049-7](https://doi.org/10.1016/S0747-5632(99)00049-7)

Oktan, V. (2015). Üniversite öğrencilerinde problemleri internet kullanımı, yalnızlık ve algılanan sosyal destek. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 23(1), 281-292.

Olçay, O. (2008). *Bazı Kişisel ve Ailesel Değişkenlere Göre Okul Öncesi Dönemdeki Çocukların Sosyal Yetenekleri ve Problem Davranışlarının Analizi*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Ostrov, J. M., Bishop, C. M. (2008). Preschoolers aggression and parent-child conflict A multiinformant and multimethod study. *Journal of Experimental Child Psychology*, 99(4), 309-322. <https://doi.org/10.1016/j.jecp.2008.01.001>

Ostrov, J. M., Keating, C. F. (2004). Gender differences in preschool aggression during free play and structured interactions: An observational study. *Social development*, 13(2), 255-277. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9507.2004.000266.x>

Öz, İ. (1997). *Çocukta uyum ve davranış bozuklukları*. Ankara, Kök Yayıncılık.

Özbey, S., Alisinanoğlu, F. (2009). Okul öncesi eğitim kurumuna devam eden 60–72 aylık çocukların problem davranışlarının bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(6), 493-517.

Özdemir, S., Tepeli, K. (2015). Okul öncesi çocuklarda görülen fiziksel ve ilişkisel saldırganlık davranışlarının incelenmesi. *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(18), 229-245.

Radesky, J. S., Kistin, C. J., Zuckerman, B., Nitzberg, K., Gross, J., Kaplan-Sanoff, M., Marilyn, A., Silverstein, M. (2014). Patterns of mobile device use by caregivers and children during meals in fast food restaurants. *Pediatrics*, 133(4), 843-849. <https://doi.org/10.1542/peds.2013-3703>

Radesky, J. S., Schumacher, J., Zuckerman, B. (2015). Mobile and interactive media use by young children: The good, the bad, and the unknown. *Pediatrics*, 135(1), 1–3. <https://doi.org/10.1542/peds.2014-2251>

Reisoğlu, İ., Gedik, N., Göktaş, Y. (2013). Öğretmen adaylarının özsayı ve duygusal zekâ düzeylerinin problemleri internet kullanımıyla ilişkisi. *Eğitim ve Bilim*, 38(170).

Rothbaum, F., Martland, N., Janssen, J. B. (2008). Parents' reliance on the Web to find information about children and families: Socio-economic differences in use, skills and satisfaction. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 29(2), 118-128. <https://doi.org/10.1016/j.appdev.2007.12.002>

Sarkadi, A., Bremberg, S. (2005). Socially unbiased parenting support on the Internet: a cross-sectional study of users of a large Swedish parenting website. *Child: care, health and development*, 31(1), 43-52. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2214.2005.00475.x>

Spada, M. M. (2014). An overview of problematic Internet use. *Addictive behaviors*, 39(1), 3-6. <https://doi.org/10.1016/j.addbeh.2013.09.007>

Shaw, D. S. (2006). The development of aggression in early childhood. *The Crisis Youth Mental Health: Critical Issues and Effective Programs*, 1, 1-30. Retrieved from <http://www.pitt.edu/~momchild/publications/Fitzgerald%20edits%20Chapter%20Shaw%20Jan%202005.pdf>

Sim, T. N., Ong, L. P. (2005). Parent Physical Punishment and Child Aggression in a Singapore Chinese Preschool Sample. *Journal of Marriage and Family*, 67, 85–99

Tabachnick, B. G., Fidell, L. S. (2013). *Using multivariate statistics*. Boston: Pearson.

Tamis-LeMonda, C. S., Shannon, J. D., Cabrera, N. J., Lamb, M. E. (2004). Fathers and mothers at play with their 2-and 3-year-olds: Contributions to language and cognitive

development. *Child development*, 75(6), 1806-1820. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2004.00818.x>

Tong, S. T., Hancock, J. T., Slatcher, R. B. (2016). The influence of technology on romantic relationships: Understanding online dating. In *International Conference on Social Computing and Social Media* (pp. 162-173). Springer, Cham.

Tufan Yeniçktı, N. (2014). İletişimsel eylem ve facebook: Gezi parkı olaylarında sosyal medyanın gücü. *Selçuk İletişim*, 8(2), 263-284.

Türkiye İstatistik Kurumu. (2021). Hanehalkı Bilişim Teknolojileri (BT) Kullanım Araştırması. (Yayın no. 37437). [https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-\(BT\)-Kullanim-Arastirmasi-2021-37437](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-(BT)-Kullanim-Arastirmasi-2021-37437)

Uçar, E. (2017). *Okul öncesi dönem (48-72 ay) çocuklarında ilişkisel ve fiziksel saldırganlığın mizaç ve çeşitli değişkenler açısından incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Uysal, H., Dinçer, Ç. (2013). Okul öncesi dönemde karşılaşılan fiziksel ve ilişkisel saldırganlığın bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 38(169), 328-345.

Ünver, H., Koç, Z. (2017). Siber zorbalık ile problemlili internet kullanımı ve riskli internet davranışı arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 15(2), 117-140.

Vaterlaus, J. M., Beckert, T. E., Tulane, S., Bird, C. V. (2014). They always ask what I'm doing and who I'm talking to: Parental mediation of adolescent interactive technology use. *Marriage & Family Review*, 50(8), 691-713. <https://doi.org/10.1080/01494929.2014.938795>.

Vaterlaus, J. M., Tulane, S. (2015). Digital generation gaps in parent-adolescent relationships. In C. J. Bruess (Ed.), *Family Communication in the Digital Age* (pp. 426-446). New York: Peter Lang Publishing.

Vural, Z. B. A., Bat, M. (2010). Yeni bir iletişim ortamı olarak sosyal medya: Ege Üniversitesi İletişim Fakültesine yönelik bir araştırma. *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi*, 5(20), 3348-3382.

Webster-Stratton C. (2010). *How to promote children's social and emotional competence*. London: Sage Publications

We Are Social Special Reports (2021, 27 Ocak). Digital 2021: The Latest Insights Into the 'State of Digital'. <https://wearesocial.com/uk/blog/2021/01/digital-2021-the-latest-insights-into-the-state-of-digital/>

Yavuzarslan Gök, A. (2017). *Ergenlerde problemlili internet kullanımı, kişilik özellikleri ve sosyal beceri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Yeşilyurt, Y. (2021). *Aydın gençlik ve spor il müdürlüğü çalışanlarının iş stresi ve tükenmişlik düzeylerinin internet bağımlılığına etkisinin incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Aydın

Zickuhr K., Smith A (2012) Digital Differences. Washington, DC: Pew Research Center. https://www.ris.org/uploadi/editor/1339774693PIP_Digital_differences_041312.pdf

Zupan,M., Gril,A., Kav,T.(2000) The Slovenian version of the Social Competence and Behavior Evaluation Scale Preschool Edition (OLSP): The Second Preliminary Validation. *Horizons of Psychology*, 9(4) 7-23